

Marcin Białas, Krzysztof Fudalej

Zapiski bibliograficzne

Przegląd Historyczno-Wojskowy 15 (66)/4 (250), 170-173

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zapiski bibliograficzne

Jarosław Jastrzębski, *Kuantan 10 XII 1941: anatomia brytyjskiej klęski*. Wydawnictwo Inforteditions, Zabrze, Tarnowskie Góry 2014, 64 s.

Bitwa pod Kuantanem była częścią kampanii, podczas której Japonia dokonała podboju Półwyspu Malajskiego. Skutkiem tego wydarzenia było późniejsze zdobycie przez cesarskich żołnierzy najważniejszej brytyjskiej twierdzy na Dalekim Wschodzie – Singapuru.

W październiku 1941 r. do wsparcia sił lądowych stacjonujących na Malajach wysłano z metropolii pancernik „Prince of Wales” w osłonie dwóch niszczycieli, do których w pobliżu Cejlonu dołączył krążownik liniowy „Repulse”. Częścią utworzonego zespołu (Force Z) pod dowództwem adm. Thomasa Philipisa miał być również lotniskowiec „Indomitable”, zapewniający osłonę powietrzną. Niestety, podczas rejsu uległ on uszkodzeniu, które uniemożliwiło mu dalszą drogę. Brytyjski zespół (ostatecznie 2 okręty liniowe i 4 niszczyciele) został pozbawiony najważniejszego czynnika ochronnego – samolotów. Japońska inwazja na Malaje rozpoczęła się 8 grudnia 1941 r. lądowaniem desantów morskich na półwyspie. Admirał Philips rozkazał wyjść w morze swojemu zespołowi, aby zaatakować flotę cesarską. Niestety, ponownie został pozbawiony osłony samolotów RAF stacjonujących na lądzie. Na otwartym morzu brytyjskie okręty zostały zaatakowane przez startujące z Indochin japońskie samoloty bombowo-torpedowe z 22 Flotyli Powietrznej i zatopiły oba pancerniki Royal Navy.

Bitwa pod Kuantanem była pierwszym w historii starciem powietrzno-morskim, podczas którego potęga lotnictwa zachwiała dotychczasową dominacją okrętów wojennych. Od tej pory samoloty stały się podstawową siłą uderzeniową floty, czego najlepszym przykładem były sukcesy japońskiego lotnictwa pokładowego w początkowym okresie wojny na Pacyfiku.

Praca została podzielona na piętnaście krótkich rozdziałów. W pierwszych trzech autor przedstawia krótką genezę wojny na Pacyfiku, omawia przygotowania japońskiego ataku i koncepcje obronne Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii. W dalszej części opisał kulisy powstania i organizację brytyjskiego zespołu okrętów (Force Z) oraz zamiary utworzenia Floty Wschodniej. Zamieścił również informacje dotyczące brytyjskich okrętów oraz ich przeciwników – japońskich samolotów bombowo-torpedowych. Samo starcie zostało opisane w trzech rozdziałach. Pracę uzupełniają mapy i tabele oraz bibliografia. Jedynym mankamentem książki jest niezbyt imponujący materiał ilustracyjny.

Książka Jarosława Jastrzębskiego jest objętościowo niewielką pracą popularnonaukową, ale fachowość autora i ciekawa narracja może zachęcić czytelnika do sięgnięcia po bardziej szczegółowe opracowania dotyczące całości kampanii malajskiej.

Maciej Maciejak, *Bitwa pod Szczekocinami: 6 czerwca 1794*, Wydawnictwo Inforteditions, Zabrze, Tarnowskie Góry 2014, 348 s.

Insurekcja kościuszkowska 1794 r. kojarzona jest głównie z dwoma wielkimi bataliami – legendarnym, rozslawionym w literaturze i sztuce zwycięstwem raclawickim oraz klęską

pod Maciejowicami, ostatecznie przekreślająca marzenia powstańczych wojsk polskich o uratowaniu ginącej ojczyzny.

6 czerwca 1794 r. na wschód od Szczekocin doszło do jednej z największych bitew w historii XVIII-wiecznej Rzeczypospolitej; wzięło w niej udział łącznie ok. 40 tys. ludzi. Wojska polskie pod dowództwem Tadeusza Kościuszki starły się z połączonymi armiami prusko-rosyjskimi. Naczelnik rzucił wyzwanie samemu władcy Prus Fryderykowi Wilhelmowi II, którego armia miała w tamtym czasie opinię najlepszej w Europie.

W historiografii szczekocińska batalia nie doczekała się dotychczas osobnej monografii. Maciej Maciejak na podstawie doczasowych badań naukowych przygotował bardzo solidną pracę, która nie jest tylko szczegółowym opisem wydarzeń poprzedzających bitwę oraz jej przebieg. Dużym atutem jest wykorzystanie przez autora własnych doświadczeń rekonstruktora historycznego do szczegółowego omówienia ówczesnego polskiego wojska. W rozdziale XII zatytułowanym *Wizualizacja armii – mundur i taktyka* autor bardzo dokładnie opisał poszczególne elementy uzbrojenia i wyposażenia oraz sposoby walki wszystkich formacji biorących udział w bitwie pod Szczekocinami.

Oprócz wątków militaryznych autor opisuje niuanse XVIII-wiecznej dyplomacji. Nie stro ni też od stawiania kontrowersyjnych tez, co dodatkowo ubarwia pracę, podobnie jak częste cytowanie źródeł z epoki.

Książka została podzielona na 14 rozdziałów, które uzupełnia 11 map, w tym 3 samej bitwy, i schematów przedstawiających m.in. *Ordre de Bataille* wojsk polskich, rosyjskich i pruskich, ugrupowania wyjściowe przeciwników. Ponadto autor zamieścił kilkanaście tabel, w których zestawił stany liczebne piechoty, kawalerii i artylerii trzech armii.

Praca ta potwierdza, że doświadczenie rekonstruktora historycznego w połączeniu z warsztatem naukowym może dać wymierne efekty w postaci solidnej monografii historycznej.

Ian Stanley Ord Playfair, *Pierwsze walki brytyjsko-włoskie 1939–1941. II wojna światowa na Morzu Śródziemnym, w Afryce, na Bałkanach i Bliskim Wschodzie*, t. 1, Wydawnictwo Napoleon V, Oświęcim 2014, 528 s.

W 1946 r. zgodnie z decyzją brytyjskiego rządu rozpoczęto realizację wielkiego projektu mającego na celu opracowanie oficjalnej historii II wojny światowej (History of the Second World War). Główną częścią tego przedsięwzięcia wydawniczego była Seria Wojskowa Zjednoczonego Królestwa (United Kingdom Military Series), obejmująca wszystkie działania wojenne, w których brała udział Wielka Brytania i jej dominia. Wszyscy autorzy serii uzyskali dostęp do oficjalnych źródeł brytyjskich oraz uzupełnili je informacjami pozaźródłowymi. Dokumenty przejęte po kapitulacji III Rzeszy oraz mniej liczne dokumenty włoskie pozwoliły szczegółowo opisać działania państw Osi.

Książka autorstwa Iana Stanleya Ord Playfaira jest pierwszym z sześciu tomów opisujących operacje wojskowe w rejonie Morza Śródziemnego i Bliskiego Wschodu. W 23 rozdziałach omówił on przygotowania i plany obu stron konfliktu oraz sytuację na Morzu Śródziemnym po wybuchu wojny w 1939 r., zagadnienia związane ze zmianą sytuacji strategicznej po przystąpieniu do wojny Włoch oraz upadku Francji w 1940 r.

Z kronikarską skrupulatnością przedstawił działania na kolejnych frontach: we Włoskiej Afryce Wschodniej (Abisynia, Erytrea, Somalii Włoskie), Egipcie, Libii oraz na Bałkanach (Grecja), prezentując wszystkie operacje przeprowadzane na lądzie, morzu i w powietrzu.

W pracy zamieszczono 30 czarno-białych i kolorowych map oraz 43 nierzadko unikatowe fotografie, w aneksach zaś fotokopie instrukcji, dyrektyw, dokumentów dyplomatycznych oraz tabelaryczne zestawienia charakterystyki brytyjskich, włoskich i niemieckich samolotów.

Czesław Witkowski, *Garnizon Warszawa 1918–1939*. Wydawnictwo Napoleon V, Oświęcim 2014, 379 s.

Prezentowana praca jest pierwszą monografią warszawskiego garnizonu w latach 1918–1939. We wspomnianym okresie odegrał on bardzo istotną rolę w systemie terytorialnych władz wojskowych II Rzeczypospolitej.

Autor wykorzystał dokumenty z Centralnego Archiwum Wojskowego, Archiwum Akt Nowych, Archiwum Państwowego m.st. Warszawy oraz Centralnej Biblioteki Wojskowej, a także źródła drukowane, m.in.: akty prawne, regulaminy, instrukcje, sprawozdania oraz jednodniówki. Cenne informacje pozyskał z relacji, pamiętników i wspomnień osób pełniących różnorodne funkcje w armii oraz w polskich instytucjach państwowych tamtego okresu.

Treść książki została ujęta w siedmiu rozdziałach w układzie tematyczno-chronologicznym. Omówione zostały tradycje garnizonowe Warszawy, rola miasta w systemie obronnym Polski na przestrzeni dziejów oraz miejsce garnizonu warszawskiego w strukturach terytorialnych władz wojskowych. W kolejnych rozdziałach autor prezentuje władze wojskowe, dowództwa, instytucje oraz służby funkcjonujące na terenie garnizonu w latach 1918–1939 oraz charakteryzuje oddziały stanowiące załogę garnizonu, ich życie codzienne, a także relacje dowództwa garnizonu z władzami państwowymi i samorządowymi. Pracę zamyka rozdział dotyczący sytuacji w obliczu zagrożenia wojną w 1939 r. Monografię uzupełniają szczegółowa bibliografia, 8 aneksów, 49 tabel i schematów oraz 42 fotografie.

Marcin Białas

Krzysztof Marcinek, *Izera i Ypres. Kampania we Flandrii 1914*, Wydawnictwo Inforteditions, Zabrze – Tarnowskie Góry 2013, 392 s.

Bitwa we Flandrii stoczona pod koniec 1914 r. zamykała okres działań manewrowych na froncie zachodnim i otwierała okres walk pozycyjnych. Stanowi ona bardzo ciekawy fragment historii pierwszego roku Wielkiej Wojny również ze względu na udział w niej armii aż czterech państw – Belgii, Francji, Wielkiej Brytanii i Niemiec – i wynikające z tego kwestie polityczne. Walki stoczone na pograniczu francusko-belgijskim pozostają jednak w cieniu bardziej znanych bitew pierwszego roku Wielkiej Wojny – przede wszystkim nad Marną i pod Tannenbergiem. Szerzej znane są tylko dwa fragmenty flandryjskiej batalii: „wyścig do morza” oraz rzeź korpusów rezerwowych pod Langemarck.

Zasadnicza treść książki została przedstawiona w 11 rozdziałach. W trzech pierwszych autor kolejno opisał: rolę Belgii w pierwszym etapie Wielkiej Wojny, „wyścig do morza” oraz wydarzenia bezpośrednio prowadzące do utworzenia frontu we Flandrii. W rozdziale

czwartym przedstawił armie państw tam walczących. W następnych sześciu rozdziałach opisuje przebieg bitew nad Izerą (18–31 października) i pod Ypres (20 października–17 listopada). Ostatni rozdział poświęcił bilansowi całej bitwy flandryjskiej 1914 r.

W aneksach autor zamieścił: *Ordre de Bataille* walczących wojsk, wykaz skrótów oraz słowniczek belgijskich nazw geograficznych (francuskich i flamandzkich) wraz z ich polskimi i niemieckimi odpowiednikami. Treść książki uzupełniają czarno-białe fotografie i kolorowe mapy.

Jerzy Maroń, *O osobliwościach polskiej historii wojskowości*, „Chronicon”, Wrocław 2013, 326 s.

Trzeci tom serii wydawniczej „Wrocławskie Studia z Historii Wojskowości” został poświęcony błędom popełnianym przez badaczy dziejów militarnych.

Pierwszy rozdział dotyczy pojęcia i struktury historii wojskowości, drugi zaś jej związkom z naukami wojskowymi oraz naukami o bezpieczeństwie. W kolejnej części autor zajmuje się paranaukowymi opisami wczesnośredniowiecznej wojskowości polskiej oraz bitew pod Cedynią, na Psim Polu, pod Legnicą i pod Grunwaldem. Ostatnie dwa rozdziały poświęcił wynikom badań nad historią militarną operatorów oraz humanistów wojskowych. Pracę uzupełniają: bibliografia, indeks osobowy, wykaz skrótów oraz streszczenie w języku niemieckim.

Martin van Creveld, *Dowodzenie na wojnie. Od Aleksandra do Szarona*, tłum. J. Tomczak, red. Ł. Przybyło, T. Zawadzki, „Teatron”, Instytut Wydawniczy Erica, Warszawa 2014, 406 s.

Książka dotyczy ewolucji dowodzenia. Autor stosuje ten termin jako skróconą nazwę współcześnie używanego angielskiego terminu *Command, Control, Communications* – dowodzenie, kontrola, łączność. Szczególny nacisk kładzie na pokazanie złożoności omawianych procesów oraz ich wzajemnych interakcji. Ukazuje też stały wzrost wymagań stawianych systemom dowodzenia, zwłaszcza w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat.

Treść książki została ujęta w ośmiu rozdziałach. Pierwszy z nich, pełniący jednocześnie rolę wstępu, dotyczy natury, ewolucji oraz metody badania dowodzenia. W rozdziale drugim autor snuje rozważania na temat dowodzenia w okresie przed rokiem 1800. W trzecim opisuje napoleońską sztukę wojenną rewolucjonizującą dowodzenie, mimo niewielkich jeszcze zmian wywołanych postępem technicznym. Rozdział czwarty dotyczy dowodzenia z wykorzystaniem telegrafu przez pruski Sztab Generalny von Moltkego. Rozdział piąty autor poświęcił I wojnie światowej i wpływowi na nią „wojny przemysłowej” oraz systemów łączności opartych na telegrafii i telefonii, w szóstym i siódmym zaś omawia, na przykładzie działań armii izraelskiej w 1967 i 1973 r., współczesną wojnę manewrową i wpływ na nią nowoczesnej organizacji dowodzenia oraz nowoczesnej technologii, śmigłowców i komputerów. W ostatnim rozdziale autor podsumowuje rozważania na temat dowodzenia w wojnach.

Krzysztof Fudalej